

echter heeft het behouden. Heeft hij of de Kerk gelijk. Deze vraag is ook heden nog van belang. Von Harnack beantwoordt deze in het poneeren van de volgende stelling: „Het O. T. in de 2e eeuw te verwerpen, was een fout, die de groote Kerk terecht afgewezen heeft; het in de 16e eeuw te behouden, was een noodlot, waaraan zich de Reformatie nog niet kon onttrekken; het echter sedert de 19e eeuw als kanonieke oorkonde in het Protestantisme nog te behouden, is het gevolg van een religieuze en kerkelijke verlamming”.

Deze uitspraak doet wonderlijk aan. Immers wij zijn geneigd om te zeggen: was het in de 2e eeuw een fout om het O. T. te verwerpen, dan is dat ook heden ten dage nog zoo. Om von Harnacks bedoeling te begrijpen moeten wij eerst weten wat hij onder kanoniek verstaat. Voor ons wil dit woord zeggen: met Goddelijk gezag bekleed, door God geïnspireerd. De kanonieke boeken van het O. en N. T. vormen voor ons Gods Heilig Woord. Voor von Harnack echter beteekent kanoniek in dit verband de bijzondere getuigkracht van het N. T. omdat dit een verzameling geschriften is, waaruit het Christendom het beste is te verstaan. (Zie: K. Sietsma, A. von Harnack v.n.l. als dogmehistoricus, 1933, pag. 205 e.v.)

Van Goddelijke inspiratie dus, zelfs van het N. T., wil von Harnack niets weten. Voor hem zijn dus O. T. en N. T. gewone geschriften. Echter slechts het N. T. heeft waarde voor ons tot verstaan van de Christelijke religie, welke voor hem DE religie is. Het O. T. heeft wel zijn waarde, ja moet zelfs onder de litteraire werken een eerste plaats innemen, maar in de Christelijke Kerk hoort het niet thuis. In de 2e eeuw echter kon men het O. T. maar zoo niet laten vallen; daarvoor zat het Christendom historisch met te veel banden vast aan het Jodendom. Had men toen het O. T. losgelaten, dan had het Christendom in de lucht gehangen en dan zou dit tot groote verwarring aanleiding gegeven hebben.

Marcion evenwel kon van zijn standpunt uit het O. T. slechts verwerpen om het Evangelie zuiver te behouden. Van „verwerpen”, zegt von Harnack is echter heden geen sprake meer, neen veeleer wordt het dan pas in zijn eigenaardigheid en beteekenis overal gewaardeerd, als het geen kanonieke autoriteit meer bezit.

Ontegenzeggelijk zijn deze beschouwingen van von Harnack in breeden kring doorgedrongen. In zijn lange professorenloopbaan heeft hij een geweldig aantal studenten onder zijn gehoor gehad uit verschillende faculteiten. En „Marcion” was geen onderwerp waar hij tusschen zijn enorm groot aantal publicaties ook eens over geschreven heeft, neen, uit het feit alleen al dat hij aan het begin en het eind van zijn wetenschappelijke loopbaan aan dezen kelter een studie wijdde, blijkt wel welk een indruk diens ideeën op hem gemaakt hebben en hoe hij steeds met het Marcionisme is bezig geweest. En is het niet typeerend dat von Harnacks zware en volumineuze boek, in 1921 verschenen, reeds in 1924 een tweeden druk beleefde?

Een andere figuur, veel feller dan von Harnack, is Friedrich Delitzsch, geboren in 1850 als zoon van den in 1890 gestorven hoogleeraar Franz Delitzsch. Evenals von Harnack werd ook Delitzsch reeds op zijn 27ste jaar professor, en wel in het Assyrisch aan de Universiteit te Leipzig en later te Breslau en Berlijn. Spoedig werd hij op zijn terrein een geleerde van naam. Groote beroering verwekte hij met zijn in 1902 gehouden voordrachten over „Babel und Bibel”, waarin hij beweert dat het Bijbelsch Scheppings- en Zondvloedverhaal, ja feitelijk het geheele O. T. een gebrekkige imitatie was van Babylonische litteratuur.

In 1920 publiceerde hij een geschrift, dat hij reeds in 1914, vóór het uitbreken van den Wereldoorlog gereed had, getiteld: „Die grosse Täuschung” (De groote misleiding), met ondertitel: Critische opmerkingen betreffende de Oud-Testamentische berichten over Israëls binnendringen in Kanaän, de Godsopenbaring van den Sinaï en de werkzaamheid der profeten. Fel en heftig is zijn aanval op het O. T., dat voor hem is een samenknopping van tegen de waarheid indruisende geschiedkundige overlevering en falsificaties van alle mogelijke soort. Dit, in de voetsporen tredend van Wellhausen, ook den ontwikkelden leek duidelijk te maken, is het doel van zijn geschrift.

Wat is nu de „groote misleiding”? DE groote misleiding, oorspronkelijk zelfmisleiding, is dat de Israëlitische geschiedschrijvers hun god Jahwe gelijkgesteld hebben aan en geïdentificeerd met God d. Jahwe is, volgens Delitzsch, de volksgod van Israël, zooals de omwonende volksstammen, Amoriëten, Filistijnen enz. hun eigen god hadden. Zelfverblindend echter is het geweest van Israëls historischschrijvers en profeten om dezen God, die voor hen de eenige God was, gelijk te stellen met God den Wereldgeest, het allerhoogste geestelijke Wezen over alle volken der aarde, den Schepper en Bestuurder van het heelal.

En het Christendom heeft zich laten verblinden en misleiden en deze dwaling geaccepteerd. Het O. T. is evenwel slechts een stuk litteratuur van Israël en heeft absoluut geen waarde voor den geloovigen Christen.

„De geloovige Christelijke lezer”, zegt Delitzsch, bezint er zich helaas veel te weinig over, dat de

schoonste plaatsen van het O. T. voor alle niet-Israëlieten in 't geheel geen beteekenis hebben, daar zij uitsluitend en alleen voor het Israëlitische respectievelijk Joodsche volk gelden.”

En daarom moet Delitzsch wel tot de conclusie komen: „Het z.g. „Oude Testament” kan door de Christelijke Kerk en daarmee ook door de Christelijke familie volkomen gemist worden”. En hij geeft den raad om veel liever van tijd tot tijd zich te verdiepen in de diepzinnige gedachten, die de Deutsche geestesherden over God, het hiernaams en onsterfelijkheid gedacht hebben. Ja, hij wijst zijn lezers zelfs op een bepaald boek waarin zij deze kunnen vinden: Wilhelm Schwaners Germanenbibel is beter lectuur dan het O. T.!

Het behoeft nauwelijks meer gezegd, dat iemand die zoo staat tegenover het O. T. fel anti-semiet is.

Altijd heeft Israël in hoovaardij gemeend dat hun God de eenige God was en dat zij het eenig uitverkoren volk waren en ver stonden boven alle andere volken, ja dat die volken er slechts waren om aan hen dienstbaar gemaakt te worden. En nog is dit de meening van het Joodsche volk. Juist door deze gedachte houdt het zich in stand als natie. Maar daarom beteekent het voor die volken een gevaar en Delitzsch besluit zijn boek met de volgende woorden: „Ook het Deutsche volk zal zich tijdig den slaap uit de oogen moeten wrijven, om te erkennen dat het Joden-vraagstuk misschien datgene van alle vraagstukken is, dat de meest ernstige behandeling eischt. Tot rechte waardeering daarvan op grond van de geschiedenis van Israël bij te dragen, is het doel van dit boekje”.

Groote beroering wekte Delitzsch's geschrift, niet alleen in wetenschappelijke kringen, waaruit o.a. de oud-testamenticus E d u a r d K ö n i g naar voren trad om de opvattingen van zijn collega te bestrijden, maar ook de dagbladpers viel Delitzsch aan in scherpe en heftige bewoordingen.

De Frankfurter Zeitung, om enkele uittalingen te citeren, noemde het boek een „anti-semitisch strijdschrift en den auteur zelf een „woedende anti-semiet”. De Vossische Zeitung sprak van een „geestelijke pogrom”, de Wiener Morgenzeitung van 14 Juli 1920 o.a. van „na-oorlogs-psychose” en het bekende Berliner Tageblatt vond het geschrift een „pamflet bitter als gal, dat de anti-Christelijke richting openbaart die het anti-semitisme genomen heeft”.

Zoo publiceerde Delitzsch in 1921 een tweede deel van „Die grosse Täuschung” dat tevens het slot zou vormen en waarin hij zijn „critische opmerkingen” betreffende het O. T. voortzette, doch thans voornamelijk met betrekking tot de geschriften der Profeten en de Psalmen, terwijl hij aan het eind zijn slotconclusies gaf.

In zijn voorwoord op dit deel zegt Delitzsch, dat hij geen anti-semiet is, doch dat hij in wijden kring sympathie gevonden heeft, ja zelfs onder Joodsche geleerden en studenten, en dat het er hem slechts om te doen is, de waarheid aangaande het O. T. aan het licht te brengen, en hij besluit dit woord: „Hoewel de thans levende Christelijke Theologen hun traditioneele schoolse opvattingen moeilijk opgeven zullen, ja nauwelijks opgeven kunnen, zoo leef ik toch in de hoop, dat jongere, aan de Deutsche volks- als hoogescholen onderwijs-gevende en ontvangende generaties de uiteenzettingen van „Die Grosse Täuschung” ernstig en zonder vooroordeel zullen onderzoeken en van hun kant er mede toe zullen bijdragen het „Oude Testament” uit school en kerk te verbannen en de gestalte en leer van Jezus aan de Christenheid zuiver en onvervalscht terug te geven.”

Kan echter het N. T. wel buiten het O. T.? Wijst Jezus niet steeds in zijn woorden terug naar het O. T.? Op deze tegenwerpingen, die Delitzsch velen in gedachten hoort maken, antwoordt hij dat Jezus beslist Zijn leer stelt tegenover de Joodsche, als een nieuwe leer die niets te maken heeft met Wet en Profeten. En hij wijst op Christus' gelijkenis van de nieuwe lap op een oud kleed en de nieuwe wijn in oude lederen zakken (Luk. 5:36), een ook door Marcion met voorkeur aangehaalde bewijspplaats voor zijn verwerping van het O. T.

Jezus is voor Delitzsch een Joodsche proseliet en niet van Joodsche origine, hetgeen hij op historische en zakelijke gronden poogt te bewijzen. En diametraal stond Jezus' leer tegenover het Jodendom, bewijs waarvoor ook is het feit dat deze leer op Joodschen bodem nooit wortel heeft kunnen schieten. „Jezus' Godsgeloof was 't meest ideale monotheïsme. Jezus laat God niet langer als Jahwe aan een enkel volk, n.l. aan het uitverkoren volk zijns eigendoms Israël, gebonden zijn, zoodat de toegang tot hem slechts door het medium van het Jodendom denkbaar is, maar voor Hem is God een liefhebbend God en hemelsch Vader over alle menschen en volken zonder onderscheid.”

Christendom en Jodendom hebben niets met elkander te maken. Het eerste „is een absoluut nieuwe religie, geen hoogere ontwikkelingstrap van het Jodendom”.

En daarom zal het een zegen zijn voor de gansche Christelijke Kerk als het N. T. uit zijn kunstmatige, tendentieuze omklemming door het O. T. bevrijd zal zijn.

Het behoeft nauwelijks gezegd hoe groot de invloed geweest is van deze droeve theorieën op de

ontwikkelde leeken, uit welke kringen zij weer doorsijpelden tot de breede laag der bevolking. Wie in de dagbladen heeft kennis genomen van uittalingen in den strijd tegen het O. T., zooals die in den laatste tijd in Duitschland wordt gevoerd, ziet maar al te duidelijk de overeenkomst met Delitzsch's gedachten.

Harderwijk.

Dr G. J. D. AALDERS.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Concentratie van scholen.

Allerlei geruchten loopen er door het land omtrent het opheffen van verschillende scholen. De groote organisaties: Schoolraad (waarin Chr. Nationaal Schoolonderwijs en Gereformeerd Schoolverband vertegenwoordigd zijn) bemoeien zich met de zaak en zoo is er in menige kring ongerustheid omtrent de bestaanszekerheid van de eigen school. De parallel wordt dan getrokken: Er zijn reeds heel wat Openbare Scholen opgeheven en nog meer zullen er moeten volgen, maar, zoo redeneert men, dan is het toch billijk, dat er ook van de zijde van het Bijzonder Onderwijs bereidwilligheid blijkt, offers te brengen aan het groote belang van de bezuiniging op onderwijs.

Ik moet beginnen met er op te wijzen, dat deze parallel niet heelemaal zuiver loopt. Wanneer er twee of drie scholen bij het Openbaar onderwijs worden samengevoegd, dan verandert daardoor het karakter van het onderwijs niet. De ouders waren tot dusver tevreden met het onderwijs, dat van Overheidswege werd verstrekt en dat blijft zoo. Ze genieten zelfs het voordeel, dat de school, die groter werd, beter in staat is, flink onderwijs te geven dan de schooljes, waarin elke leerkracht drie of vier afdelingen had te verzorgen. De afstanden, die de kinderen hebben af te leggen, worden hier en daar aanmerkelijk groter en dat kan ongerief geven, maar overigens valt er in menig opzicht winst te boeken.

Bij het Bijzonder Onderwijs staan de zaken wel even anders. Daar is het stichten van nieuwe scholen vaak het gevolg geweest van uitgesproken richtingsverschil. De wet bood de gelegenheid, dat iedere groep van ouders van bepaalde richting een eigen school kon hebben. Men verloor aan eenheid, maar won aan vrijheid. 't Zal in vele gevallen moeilijk zijn, weer tot elkander te komen. We kennen onder ons de weinige samenwerking, die er vaak op schoolgebied bestaat tusschen de voorstanders van Gereformeerd onderwijs en de ijverders voor de gedachte, dat de school de belangen van de Hervormde kerk behoort te bevorderen. Ik hoorde dat dezer dagen nog ronduit uitspreken met de woorden: Ik acht op menige Christelijk Nationale School de belangen van de Hervormde kerk niet veilig. Op bijna iedere plaats heeft de stichting van Bijzondere Scholen naast elkaar een geschiedenis en daar zal men de klok der historie maar niet zoo gemakkelijk terug kunnen zetten. Opvoeding en onderwijs zijn zaken van vertrouwen, van hartelijke samenwerking tusschen huis en school. Nu kan men over deze beginselen wel licht denken, wanneer ze door anderen worden gehuldigd, maar ook in dit opzicht is Nederland het land van de klassieke vrijheid. En vrijheid is ons nog altijd wel wat waard.

't Spreekt vanzelf, dat, waar men elkander kan vinden, alles moet worden gedaan, om de Regeering in haar streven naar bezuiniging te steunen. Maar we moeten toch ook hoe langer hoe duidelijker zien, dat er ook meer en meer aan de dag komt, dat wij met onze scholen in haar verhouding tot de Overheid op de verkeerde weg zijn. 't Wordt te duur en nu moeten de scholen bij elkander gebracht worden. Nog eens, waar dat zonder schade kan, moet dat, moet ieder zijn bereidwilligheid toonen, maar er mag niet een deel van de vrijheid worden ingeboet. De school moet blijven houden het volle vertrouwen van de ouders, zal er van de volksoepvoeding een blijvende kracht uitgaan. En daarom moeten we gaan denken aan een andere weg: de Overheid ziet zich genoodzaakt de hand terug te trekken. Best, dan komt er weer plaats voor de actie van het particulier initiatief.

Kan dat niet meer? Zijn we de weg van Staatszorg al te ver opgegaan? Welnu, dan hebben we ook het gezonde beginsel van de school aan de ouders losgelaten. De wet-1920 is door ons altijd aanvaard als iets, dat niet bevredigde, maar voorloopig werd aanvaard. Het kon toen niet anders. We zijn gaan leunen. Maar wanneer nu ons steunsel geen voldoende kracht meer blijkt te bezitten, dan wordt het tijd, dat we weer op eigen beenen gaan staan.

En, wil ik vragen, biedt nu niet de tijd, die we met elkaar doormaken, ook op het terrein van de school, juist de gelegenheid, dat de Overheid zich terugtrekt, ze heeft te veel verplichtingen op zich genomen? Is het nu wel juist, dat we door de Overheid gedrongen zouden worden in situaties, die niet bevredigen? Ik meen, dat het de tijd is, dat,

we aan
tis in
worden,
weg zijn
der de
het inde
Gr.

De D.
te hebben

Dit
als g
en voor
er voor
hebben
ook ni
in het
Canneg
Ger e
bode”
beurten
strants
dwaling
kan we
dat me
ongere
moet
allerlei
nen en
beroep
waar z
het cor
geschr
verklar
En dat
Kuyper
Calvini
heet en

Laat m
een repre
zelschap
zou zijn.
grondslag
het ongel
van „gere
wij ons
zouden v
in casa”
daardoor.
Via D.
op „De H
van de re
uitstellen
dat blijkt
moeten w
men mog
Ds J. J.

Ook
Waterin
het Ho
logie va
Vrije U
dragen
schrijfe
Ik ve
ons zijn
bedank
hun bez
valsche
waard
door d
leer en

Dr v. L
land”:

Een
aanleid
het nu
den: „Z
van sam
om toos
het Pol
Door es
briefsch
Waarom
En ve
Hoor
verleden
gegeven
schoot -
in 't P
heid. E
Wij
onder t
willen
kerke
deeld
het fun
Zulk
Woord
En ge
houden
door el
Dat d
Dr K.
„Geref.
merkt Dr